

Flere Dyrehauger ere ikke paa Amtet, undtagen de faae, som til det kongelige Herskabs Plaisir ere med rare (d. e. sjældne) Dyr ved Frederichsberg Slot (jfr. p. 80), saa og findes udi Charlottenlunds Indheigning adskillige smaa Dyr, saa at samme Indheigning og for en liden Dyrehauge kunde anses.

Stutterier angaaende, da ere der ikke andre paa Amtet end ved de 2de Herregaarde Cathrineberg og Edelgave, hvor der falde sorte og brune Heste af 14¹⁾ til 15 Palme og derover. Det er og bekiendt, at der ved disse 2de Gaarde falde Heste af den Bonitet, at Stykket skal være solgt for 100 Ducater in Specie der ved Stædet.

Biehauger findes vel nogle af udi Skoveggen, hvoraf vedkommende benytte sig til egen Husholdning, men ikke af den Beskaffenhed, at de deraf kunne debitere noget tilstrækkelig af Vox eller Honning. Og paa Heeden har det samme Beskaffenhed dermed som med Frugttræer, hvor de ikke haver Lye og for Kulde om Vinteren kunne conserveres. Tilmed haver Bierne paa Heeden, som alt paa dette Amt er Agerjord og Engbond, om Foraaret ikke den behøvende Næring.

Mineralia og Naturalia findes ingen paa dette Amt. Men derimod er paa dette Amt en stor Overflødighed af firfødde Vildt, foruden hvad i Dyrehaugerne findes, nemlig af Adelvildt (d. e. Kronvildt), Daa- og Raadyr udi saa stor Mængde, at endskiønt udi de nyelig hafte stærke Vintere nogle Hundrede ere creperede²⁾, man dog ikke kiændelig kan merke Afgangen. Harer giver det ogsaa en stor Del, men dog ikke skal være saa mangfoldige som tilforn. da Rævene, som ved det, at de ikke saa stærk som tilforn bliver ødelagt og ellers ere skadelige udi Vildtba-

¹⁾ 14 Palme = 9½ Kvarter.

²⁾ Vinteren 1739—40 var meget haard og lang, ligesom de nærmest følgende var ret strænge.

nen, stærk formere sig og ødelægge mange Harekillinger, foruden at de og findes meget listige til at frarøve Landmanden hans smaa Creaturer, Giæs, Ænder og deslige.

Af Fuglevildt ere de fleste Ænder og Agerhøns, ellers findes ogsaa paa sin Tid af Aaret Mængde af Kramsfugle, Snepper, Stær og Vildgiæs. Af Svaner indfinde sig og adskillige, foruden hvad forhen ved *A m a g e r* derom er meldet. Skovduer og Vagteler ere der og en Del, men i Særdeleshed findes paa dette Amt en utallig Mængde af Lærker og Spurre, hvilke sidste forarsage Landmanden stor Skade ud[i] hans modne Sæd i Marken.

Af skadelige Dyr og Fugle findes der Ræve i Overflødighed, dernæst Odder, Grævlinger, Moer og Visler, videre Ørne, Ravne, Skader og fornemmelig Krager og Viber udi Mangfoldighed men kuns faae Heyrer, og Storke ikke flere end de, som her og der paa Husene have deres Reder.

Af Insecter, saasom Oldenborer, Rupper, Kaalorme, Jordløpper, Bremser, Humler, Fluer, Myg og deslige er Landet, ligesom Aarene indfalde, at de stærkere end sædvanlig kunne komme frem, meget plaget med, men i Særdeleshed udi Husene af Rotter og Mus, hvilke at kunne ødelægges holdes umuelig, thi om Sommeren holde de sig i Marken og søger Husene igien, naar Sæden er indavlet.

Ellers er Landmandens Creaturer som bekjendt Heste, Kiør, Stude, Faar og Svin, dernæst Giæs, Ænder, store og smaa Høns, af hvilke han beflitter sig aarlig paa Tillæg, sælger Stude og Ungqvæg til Herregaardene og til *A m a g e r n e* at blive græsset og fedet paa *S a l t h o l m e n*. Paa hans Kalve, Lamme og unge Grisse haver han god Aftræk til *K i ø b e n h a v n s* Indbyggere og Slagtere, ligesaa haver han og Æg, Kyllinger, Giæs og Ænder nok at sælge. Og er det særdeles mærkværdig med Indvaarnerne udi *W a l d b y e*, at efter at de haver den Frihed at kunne reyse om og opkiøbe i Landet Æg, Høns, Kyllinger, unge Duer og deslige og saadant paa *K i ø b e n h a v n s* Torv igien bortsælge,ournere de Staden *K i ø*

benhavn med alt saadant efter Aarsens Tid udi Mængde¹⁾, og derved forarsager paa sligt bedre Pris end ellers kunde ventes, om Landmanden vidt borte udi Landet skulde selv bringe det ind, ifald han det ikke andenstæds kunde sælge. Og er det derfor intet nyt, at Kyllinger og deslige udi nogle af de smaa Kiøbstæder i Landet er tit og ofte dyrere end udi Kiøbenhavn.

Paa dette Amt findes og 3de Byer, nemlig Schowshoved, Taarbech og Wedbech, hvis Indbyggere nogle faa undtagen ere alle Fiskere og ernære sig alene af Havets Producter, som er Sild, Macrel, Hornfisk, Torsk, Flyndere, Tobieser, Stenbidere, Krabber og Reger, saa og om Vinteren Aal, af hvilke Sildefiskeriet pleyer at være det bedste.

Disse Fiskere sælge Fiskene færske udi Kiøbenhavn, og af det Slags, som kan conservere sig levende udi Kurven, bære Qvindfolkene i Haabetal udi saadanne Machiner paa deres Ryg bunden til Kiøbenhavn, og naar de have solgt Fiskene, proviantere de sig med adskillig, som de pakke igien udi Kurvene og bære hjem. — Denne Kurv er saaledes flettet og indrettet, at den er lidet hul paa den Side, der slutter sig til Ryggen, og hviler ligesom paa Hofterne; den bindes fast over Skuldrene og under Armene, saa at derudi en stor Tyngsel uden særdeles Besværighed kan bæres, da de og tit og ofte betienne sig af 2de Stokke, som de stikke bag ud under Kurven, mulig for at holde Tyngselen udi des bedre Balance.

Paa dette Amt have alle Landeveye fra gammel Tid af været forsynet med Milemærker enten af Sten eller Jord,

1) Ved Rescript af 11. Juli 1721 tillodes det Valbyes 63 Familier at bruge deres »forrige Handel« i Kiøbenhavn og paa offentlige Torve, med »hvis Varer de hos dem selv i Byen tillægge saa og andensteds i Landet med egne Heste og Vogne afhente og kiøbe«. — Roskildes Handskemagere klager 1735 over »Walbyemændenes« Opkøb af Skind (se Aarbog 1917, p. 109).

saa er og Kongeveyen til **F r i d e r i c h s b o r g** ligeledes dermed forsynet, men paa den udi høylovlig Ihukommelse Kong **F r i d e r i c h** den **F i æ r d e s** Tid anlagte nye Stykke Landevey over den saakaldede **F l a s k e** til **K i ø g e**, bestaaende af mange Tusinde Alen og er indgrøftet, er ingen Milemærker. Aarsagen til denne nye Vey's Anleggelse er ellers mærkværdig. Den gamle Vey er bekiendt gaar endnu igiennem Bondebyen **A v e d ø r e** og over dens Byemarker, hvis Grund er saa beskaffen, at den allerbedst ved Marsk kan lignes. Naar nu Veyen, som ingenstæds var indgrøftet, formedelst den idelige Kiørsel var saa opkiørt, at Heste og Vogne tit og ofte bleve derudi siddende, søgte de reysende sig anden Passage over denne Byes Mark, som forarsagede Bonden udi denne bløde, fede Jord megen og stor Skade og foranledigede ham collegialiter at anholde de[n] reysende til Skadens Erstatning uden derved at regardere noget enten paa hans Stand eller Condition, hvilken Anholdelse da den meste Tid tilveyebragte Strid, Slagsmaal og anden Ulejlighed, naar den reysende ikke strax vilde nogenledes affinde sig med Bonden og følge Landeveyen, hvorudi man maatte vente at blive besiddende. Hvorfore da allerhøystbemeldte kongelige Majestæt denne nye Vey lod anlegge, og det i Begyndelsen saa hel impracticable ud med at faa en Træbro lagt over denne Flaske /: som af Almuen kaldes saaledes, maaske af den Aarsag, at Vandets Circumference, som der af Søen om Sommeren bliver staaende ligesom en Flaske¹⁾ :/, men denne Broes Anleggelse alligevel blev af den kongelige Regiments-skriver entrepreneret og fuldført, hvis Vedligeholdelsen alletider [er] besværlig, saa blev ham ikke aleneste derimod tilladt at tage Passagepenge, nemlig af en Bondevogn 2 Sk. og af en Carethe 4 Sk., men ham blev endog givet saa meget Grund til at bygge et Hus paa med Kroe-holdsrettighed, som nu kaldes **F l a s k e k r o e n**.

Ved samme Bro findes paa et Bret følgende Vers af

¹⁾ Flaske kan imidlertid i ældre Sprogbrug betegne Mose-
drag, »Delta«. (Annaler for nordisk Oldkyndighed. 1863 p.
203 f.)

den bekiendte Poet, Hr. Friis udi Helsinge forfattet¹⁾, saa lydende:

Før Flasken blev saa giort, lod mangen en sig baske,
 og Avedøre Mænd fik vel i deres Flaske,
 men Flasken efterdags gaar deris Mund forbi,
 nu Thomas Hansen²⁾ har en Proppe sadt deri.
 At Avedøre Mænd ey baske skal dit Øre
 og med sin tøre Lap din Rejsekappe smøre.
 har Thomas Hansen her opbyggt nu denne Broe,
 misund ham derfor ey en Skilling eller toe.

Og findes neppe nogensteds, hvor der gives saa villig Passagepenge som dér — —.

Luften her paa Amtet er ligesom overalt udi Siælland ved Søkanten penetrant, endog udi de varmeste Sommerdage, hvilket kan siges at være Aarsag til den Forkølelse, som hastelig og lettelig Folk paakommer, og hvoraf adskillige andre Slags Svagheder existerer.

Syndenvind holdes ellers for den frugtbarste, men at den vesterlige Vind maa have noget særdeles hos sig ses deraf, at alle Træer i Skoven, som staa blotte, ere paa den Side til Vesten udi Toppen tynde eller rent skaldede, hvorimod en stærk Østenvind med et Par Dages Tyrke synlig skader Græsbonden og Agergrøden.

Ellers er vores Clima som bekiendt af de aller tole-
 rableste, og vide vi hér ikke af nogen Slags betydelig
 smitsom Syge, med mindre den os fra andre Nationer til-
 bringes, som der siges skede med Pesten Aar 1711. Blod-
 gang og Sprinkelsyge indfinde sig af og til mellem Folk,
 dog gribe det ikke af nogen Betydenhed om sig. Almuen
 er ellers mest plaget af Kolden anden og 3die Dags, hvil-
 ken sidste lenge kan vedholde. Men Hyldetræet er deres
 Apotheque, og vide adskillige paa mangfoldige Maader at
 empløyere dets Bark, dets Marv, dets Rødder, dets Knop-
 per, dets Blade, dets Blomster, dets Bær, naar dem feyle
 noget, endog udvortes. Iblandt andet og naar de have 3die

¹⁾ Poeten Jørgen Pedersen Friis, f. 2. Januar 1684. † 12. Februar 1740. Sognepræst til Helsinge og Valby fra 1718.

²⁾ Regimentsskriver ved Københavns Distrikts Ryttergods Thomas Hansen; blev Kammerraad 1742.

Dags Feberen, og det er udi Foraaret, at Hylden haver Knopper eller ung Skud, tage de enten af Knopperne eller af den grønne Bark saa meget, som kan holdes med 3 Fingerender, og sætte paa en Bouteille Øl, hvoraf drikkes, naar Sygen begynder, eller hvergang den syge tørster, og hvorved skal observeres den Diæt, at i den Tid hverken spises Kiød, Melk eller Eg, men alene varm Øllebrød, hvilket Remedium har hjulpen mange fra Feberen, som har ellers brugt derfor adskilligt og paa andet Aar dermed har været plaget — —.

Ellers ere Indvaanernes Egenskaber og Inclination her paa Amtet ligesom overalt udi Siælland beskaffen, og kan man sige om Almuen, at de ere om sig og stræbsomme til at fortienne noget, men derved ikke synderlig derfor at samle sig noget for den kommende Tid. Desuden udi ingen Maade inventieus, enten at skulle ville tragte efter at excolere (d. e. forbedre, dyrke omhyggeligt) Agerdyrkningen eller anden Slags Landvæsen end tilforn sket er, og ere de derved saa forpikkede (d. e. forhippede, vedhængende) paa deres Forfædres Skikke, at hvo som boer imellem dem enten vilde begynde det anderledes eller raade dem til at inventere et eller andet paa bedre Maade, den passerer mellem dem for den største Daare, der kan være til. Og endskiønt de, naar de se noget, som de ikke have set tilforn, forundre sig, ere de ikke for, omend de kunde, at imitere det, saa de udi ingen Maade for Forandring ere porterede (d. e. anlagte). Hvorfore ey heller mellem Almuen findes nogen særdeles Kunstnere eller Haandværkere, uden — hvad de sidste er angaaende — saadanne, som til uomgængelig Fornødenhed udkræves.

Ja, denne hos Almuen i Siælland værende store Indifference er og Aarsagen, dels at de fleste af dem ikke bekymre sig om at vide Veyen i Sognet fra den ene Bondebye til den anden, at forstaa, naar det er uden for Landeveyen, som viser sig selv af dens Brede og Strækning, saa og dels at de fleste af dem dø gemenlig gierne udi det Sogn eller den Bye, de ere fødte udi, da de ikke ere for /: som det kaldes :/ at forsøge sig udi

Værden for at forbedre deres Stand, uden siælden det kan passere med nogle faa mellem dem, thi deres Ambition er næsten ingen.

Det meste de debouchere udi er Tobakssmøgen, som er næsten hos alle saa excessiv at den allerringeste Bonde forrøger om Aaret i det allermindste et Par Daler, saa det er en usigelig stor Summe Penge, som aarligen til sligt anvendes. Det er derfor til stor Nytte, at her og der i Landet avles Tobak, paa det nogle af slige Penge kan blive i Landet.

De fleste af Mandfolkene inclinere ogsaa til Drik, og ere der mange mellem dem, som holde det for en Umuelighed at kunne kiøre et Kroehus forbi, dog ikkun under det Ærende, den meste Tid at ville tænde deres Tobakspibe. Men naar Bonden har Penge hos sig, bliver det ikke derved, thi da gaar det løs paa et Glas Brændevin, Mød eller Øl og sommetider paa flere, indtil han saa tilpækker sig, at Hestene dernæst overlades at finde den rette Vey. — Det er derfor, at der fortælles, at en siællandsk Bonde, som til Drik var inclineret, har paa sin Hiemreyse fra *København's Torv* kiørt paa en Fiærdingvey mellem 2de Kroer udi 2de Dage og dog til sidst endnu havde samme Fjærdingvey af sin Reyse tilbage.

Historien fortælles saaledes, at Bonden havde en Hest for Vognen, som udi adskillige Aar var bleven brugt til Ærende mellem disse 2de Kroemænd, og da Bonden udi den første Kro havde godt tilpækket sig og paa Vognen efter deres Sædvane strax var falden i Søvn, veyledede den ommeldte Hest den anden med Vognen og Bonden til den anden Kro, lidet afsides beliggende fra den Vey, han ellers skulde til sit Hjem, hvor den som naturlig standsede. Bonden, efter at han vaagnede, maatte nødvendig for nogenledes at recolligere sig udi denne Fatigue, begive sig udi Kroen for i det ringeste at faa sin Pibe tændt, og da hans Pung endnu var temmelig spækket, og Tørsten plagede ham, gav han sig til at drikke paanye, indtil det dagede. Imidlertid havde nogen af Medlidenhed for Hestene kiørt Vognen ind i Stalden, hvorved blev foraarsaget, at Hestene vendte ud til den første Kro, de var komne fra. Men som Bonden, da han endelig igien skulde begive sig paa Hjemveyen, sligt for Fuldskab ikke regarderede, kiørte han feliciter udi fuld Spring til den første Kro, og da han endelig saa, hvor han var, forment har det at være Hexerie og ikke kunde begribe, hvorledes det var tilgaaet. Folkene, som formedelst hans Fuldskab ingen Forklaring kunde faa af ham,

forundrede sig vel ogsaa, men som det fornemmeste lod ham dér udhvile og besørge Hestene, at de fik noget at æde. Bonden, nu da han langt om længe havde udsovet sin Rus, kiørte han vel ret sædelig, til han kom, hvor han skulde vride ad Veyen til sit Hiem, men betænkte sig og kiørte op til den anden Kro igien, hvor han efter Sædvane drak sig igien fuld og først noget ud paa Natten vilde fortsætte Reysen til sit Hiem; men samme udfaldt saaledes, at Hestene, efter at han paa Vognen var falden i Søvn, gik med ham til den første Kro, ved hvilken han om Morgenens udi Vognen opvaagenede og saaledes var dér igien, hvor han i Begyndelsen havde været, hvilket endnu lengere kunde have continueret, dersom han ikke med nogle ankomne Naboer var kommen udi Følge, som vel selv bleve overtlydede, men ikke kunde overtlyde ham, at det ikke var noget Trylderie, men hans eget Fuldskab, som saadant havde forarsaget.

Slig Levemaade kan ey heller andet tilveyebringe, end at saadanne Folk alletider ere ligesom dorske udi Hovedet og til at tænke og overlegge noget fornuftigen aldeles ubeqvemme.

Deres almindelige Refugium, naar de ere enten formedelst stor Indifference eller Liderlighed kommet rent paa Knæer, er Tiggerie, hvorudi de saa extravagere, at om en eller anden endog som rette fattige bliver anvist sin Kost om Ugen og aarligen faar noget i Penge til Klæder og anden Fornødenhed, skal de dog ved alle Slags Leiligheder søge at overtrygle Folk om en Almisse, den meste Tid til ingen anden Ende end at anvende det til Tobak eller Brændevin; og er det derfor ikke siælden, at man jo kan se fulde Tiggere paa Landevveyene, fornemmelig ved Kibber og andre saadanne Stæder, hvor der vanker noget.

Paa dette Amt kan der være 5 til 6000 Familier og flere. Døde og føde udi de sidste 3 Aar skal have været aarligen, et Aar mod det andet at regne, henimod 1228, hvorunder ere 184 flere føde end døde.

Kjøbenhavns Amts Skove hører samtlige hans kongelige Majestæt til, undtagen nogle faa Eyere, som derudi ere Lodtagere, saasom Holtegaard, Søllerød Kirke og Præstegaard, Farumgaard, Farum Kirke- og Præsteskov.

Skoveggen paa dette Amt begynder ved **Lundehuset**, hvor der først ses nogle Træer og nogen Underskov, dog af liden Betydning. Dernæst igien ved Strandsiden, nemlig:

Charlotten Lunds Indheigning eller **Dyrehauge**, $1\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej udi Circumference, bestaaende mest af Bøgetræer, Hæssel og Elle saa og nogle faa Eger; og saaledes er det beskaffen med alle Skove paa dette Amt.

Ved **Gientofte Phasan Haugens Indheigning**, som, forsaavidt det er Skov, er med forrige af lige Beskaffenhed og næsten af lige Størrelse (jfr. p. 61).

Christiansholms Indheigning ved **Bellevue**, hvorpaa er og nogen Bøgeskov, men ikke af nogen Betydenhed.

Ermelunds Indheigning ved **Jægersborg**, hvorudi ogsaa overalt er saadan Skov, som tilforn er meldet, er ellers kuns liden af Circumference.

Ordrups Krat, bestaaende mest af Hæssel.

Jægersborg Dyrehauge Skov, hvorom tilforn (p. 60 f.) er meldet.

Unden for **Dyrehaugen** ved **Taarbech** findes og liden Skov, men af ingen Betydenhed.

Frydenlunds Indheigning, hvorudi mestendels er ung Skov og deriblandt mange Eger.

Skoven paa **Holte**, **Nærums** og **Søllerøds** Marker støde her og der tilsammen og ved **Holte Koe-hauge** grændser til Skoven paa **Holte Overdrev**, videre derfra til **Rudevangen**, dernæst **Gielte Skov** (d. e. **Gels Skov**), hvorigiennem falder **Kongevæyen** forbi **Gieltes Hus**. Op til **Gielte Skov** grændser ligeledes **Dronninggaards Vang** og til samme det saakaldede **Næsse**, som endes ved **Furre Sø**, saa at Skoven, som strækker sig fra **Frydenlund** til **Furre Sø**, er i Længden fuldkommen en Mil, men i Breden en Fjerdingsvej giennem **Gielte** og de fleste Stæder smallere samt paa **Overdrevet** meget tynd og adspredt.

Sorgenfries Indheigning ved Lyngbye er næsten af samme Beskaffenhed som Ermelund.

Friderichsdahls Hovedgaardsskov begynder ved Indheigningen kaldet Spurre Skiul; er en meget skøn Skov af unge og gamle Træer og den bedste Skov, der er paa dette Amt. Den grændser til Lyngbye Sø paa den ene, til Furre Sø paa den anden og til Bagsverd Sø paa den 3die Side, men paa 4de Kanten op til Hare Skov, Bagsverd og Aasse Vangen, hvilken sidste er en liden men god Skov og grændser til ommeldte Furre Sø og Nørre Skov, igiennem hvilken saavel som Hare Skoven Landevæyen gaar til Friderichsborg. Samme Nørre Skov grændser ligeledes til Furre Sø lige over for Dronninggaards og Wirums Marker, dernæst forbi Fiskebeks Bro op til Farum Sø og henimod Byen Lille Værløse, hvor den ved nogle Ungskovsindelukker kan siges at samles med Hare Skoven, saa at disse ommeldte Skoves Strækning ikke anderledes bedre kan betydes, end at man ungefær kan slutte, at de kan have et Par Milveys udi Circumference, hvorimellem alligevel er en stor Del dyrket og udyrket Jord, hvorpaa ikke findes nogen Skov.

Paa Hjortesprings Overdrev og dens Indelukke saa og paa den Side op ad Ballerup findes og en Del Skov, men ikke af nogen særdeles Betydning.

Udi Joenstrups Vang, som paa en Kant strækker sig ned ad Synder Sø, er og en Del skøn tyk og god Skov af gamle og unge Træer. Denne Vangs Circumference kan regnes at være en god halv Mil.

Dernæst begynder Skoven igjen ved Farum Sø og strækker sig under adskillige Navne paa den ene Side, saasom Farum Præsteskov, Gandløse Skov og Slagslund Skov, ud ad Hiørlunde og paa Siden grændser til Badstrup Sø, men paa den anden Side Taarnet¹⁾, Farum Overdrev, Breignerøds Vang og Overdrev samt Farum Kirke-

¹⁾ Taarnet. Dette synes at være et nu forsvundet Stednavn. Mindre rimeligt er det at antage, at de efternævnte Skove ligger

skov, hvor samme Skov grændser til Friderichsborg og Hirschsholms Amts Skove. Disse Skoves Strækning er meget inegal, Længden kan være henimod et Par Mil, og hvor den er bredest en halv Mil; men ellers, fornemmelig paa Overdrevene, meget tynd og udi Slagslunde Skov af den Beskaffenhed, at de fleste Bøgetræer ere saa vanskabte, at de ikke due til andet end til at brænde.

Endelig er endnu Farumgaard's Skov tilbage, som er beliggende ved Gaarden og af snart ingen Betydning.

Paa dette Amt er ingen Fiorde eller Havets Indløbe — —, saa findes ey heller nogen Bekke og Strømme, som andenstæds have deres Oprindelse — —, af nogen Slags Betydenhed. Men derimod er dette Amt begavet med mange Søer til særdeles Herlighed, Gavn og Nytte, og er det derved merkelig, at de fornemmeste af disse Søer have Communication med hinanden, hvorved ikke alene paa den ene Kant Staden København ved anlagte Render fourneres næsten med alt sit færske Vand, den udi et hvert Hus til Fornødenhed og andet pranger med, men endog paa den anden Kant ved deres overflødige Vand, som ved Papirmøllen tilsidst flyder udi Stranden, driver adskillige kostbare og høyfornødne Værker. Thi Gientofte Sø, som har en Fjærdingvey udi Circumference, har Communication med Emmedrups Sø, som er mindre, beliggende ved Emmedrups By, grændsende op til Kongeveyen ved Lundehuset, hvorifra Vandet ledes ved Render ind i Staden. Ligeledes hører til Vandvæsenet her i Staden Søeborg Sø, som er ligeledes fuldkommen en Fjærdingvey udi Circumference. Dernæst Langevads Dams eller Rødovre Sø (d. e. Damhussøen), som er endnu større. Dernæst

»paa den anden Side [Bastrup]taarnet«, men muligt er det, at denne ubehjælpsomme Vending er sluppet igennem fra den Sogneindberetning, der for denne Egns Vedkommende har ligget til Grund for Amtsindberetningen, og hvori Ruinen samtidig kan være omtalt.

paa Byens Grund tæt uden for Fæstningen St. Jørgens Sø, Peblinge og Sorte Søen, hvilke strække sig en stor Distance vesten fra Vester Port til Veyen til Øster Port, og vides ikke, at nogenstæds ved en Fæstning saadan Herlighed og Commoditet findes.

Er paa dette Amt en Sø, kaldet Furre Sø, en Mil fuldkommen udi Circumference. Samme haver Communication med Farum Sø ved Fischebechs Bro og Farum Sø derimod med Badstrup Sø; men paa denne Strøm mellem disse 2de sidste Søer er beliggende 2de Møller, nemlig Hestetangs og Hestetangs Møller, af hvilke den ene ligger paa Friderichsborg Amt og er en Kornmølle, men den anden her paa Amtet og er en Jernfabrique, hvorpaa allehaande Værktøyer for Snedkere, Tømmermænd og slige Haandverker forfærdiges.

Samme Furre Sø stemmes lidet ovenfor Friderichsdahl —, hvor den først driver Friderichsdahls Kornmølle, som har 3nde Qværner — og er dér sammestæds et godt Aalefiskerie —, dernæst falder samme Strøm udi L yng b y e Sø, ungefær en Fiærdingvey udi Circumference, hvilken Sø ved Nye bro har Communication med Bagsverd Sø, som er vel en Gang saa stor. Dernæst begynder ommeldte Strøm igien igiennem Bondebyen L yng b y e, hvor den driver 2de Valkemøller, og tager sit Løb uden om Sorgenfrie til Fuglevad, hvor den og driver en Kornmølle og Lefabrique. Videre til Breede Mølle, hvor den bekiendte store Kaaber- og Messingfabrique er, derifra til Ørhølm, hvor den og driver en stor Lefabrique. Videre til Nye Mølle, hvor der er en Staal- og Messingtraad-samt Kaaberfabrique. Derpaa tager den sit Løb ind udi Jægersborg Dyrehauge, hvor Stubbe Mølle er, som er en Stampemølle, og videre hen udi Dyrehaugen til Raadevads Møllen, som er en Krudfabrique, og endelig paa den anden Side til Stranden driver den Strand Møllen, som er en Papirfabrique og Kornmølle, — hvoraf ses, at disse 5 Søer ved deres Communication med hinanden og endelig Afløb til Stranden drive

12 Værker. Disse Møller og Værker, som paa denne Afløbsstrøm findes anlagte, have i Henseende til Vandets Løb og Opstemmelse deres aparte (d. e. særlige) Jurisdiction og Vedtægter, og er Amtmanden deres Dommere udi anden Instance, hvorifra det gaar til Høyesteræt.

Dernæst findes en Sø udi Kirkeværløse Sogn, kaldet Synder Sø, næsten en halv Mil udi Circumference. Samme Sø har Afløb temmelig vidtløftig udi Iise Fiorden, og ligger paa denne Afløbsstrøm (d. e. Værebros Aa) 3de Kornmøller, nemlig Joenstrup, Knardrup og Lille Værebros Mølle.

Udi Søllerød Sogn alene findes foruden den store Sø ved Søllerød, fuldkommen en halv Mil udi Circumference, endnu 6 andre Søer, som ere mindre. Dernæst ved Bagsverd Sø en Sø kaldet Huul Sø, ved Hiortespringen Sø kaldet Nye Sø, ved Jægersborg en Sø kaldet Hundesø, næsten en Færdingvej udi Circumference, saa at paa dette Amt findes 21 færske Søer, hvilke alle ere fiskerige, hver efter sin Beskaffenhed, paa Giædder, Aborre, Brasen, Carper, Carudser, Skalle, Løyer, Aal, Horker og Kræbs. I Særdeleshed derved merkværdig, at udi Synder Sø er engang udi en Dræt fanget over 1000 store Brasen, hvilken Dræt blev æstimeret og solgt for 1000 Slettedaler.

Af smaa Kildevæld findes og paa dette Amt utallige, men Kilder af nogen Merkværdighed kan siges at være efterfølgende:

1. Den saakaldede Wangede Kilde udi Gientofte Sogn ved Gientofte Sø beliggende. Samme besøges paa St. Hans Aften af saa mangfoldige Mennsker til Vogns, til Hest og til Fods, at udi derved opreiste fattiges Blok samles gemenlig gierne samme Tid henimod 100 Rd. og nogle Gange derover, hvilket da har givet Anledning, at for faa Aar siden af samme Penge ikke alene er bleven opbygget et fattiges Hus udi Gientofte, men endog derudi underholdes aarligen 6 og flere fattige, ligesom denne Pengesamling kan tilstrække. Aarsagen, hvorfors denne Kilde saa stærk om bemeldte Aarsens Tid

af saa mangfoldige Mennisker besøges, kan nu ikke andet siges at være end en blot Sædvane, thi hvad der fortæles om de Miracler, der er sked ved det at Folk, som have været syge og vanføre, have drukket af dette Vand og straks bleve restituerede, er uden Tvivl fra de catolske Tider og uden Grund. Ikke desmindre hæfter dog denne Overtro endnu hos mange, og er det derfor intet rart (d. e. sjældent) at se syge Folk komme derhen, som enten to sig med Vandet eller drikke deraf og dernæst med en Slags særdeles Ærbødighed nærme sig til Blokken og derudi nedlægger deres Gave, som bestaar udi ulige Tal af Penge, og naar Blokken aabnes, findes adskillige saadanne Paquetter, hvorudi ere indviklede udi nogle 3 Enesteskillinger, udi nogle 3 15 Skillingsstykker og saa fremdeles. Naar saadant er sked, tage de af Vandet med sig udi en Flaske og begive sig strax derpaa paa Hiemreisen, de fleste af saadanne syge, som ere kjørende, med Ansigtet tildækket, at de ikke kan se nogen. De øvrige Mennisker komme der, som forommeldt er, af Sædvane og for at divertere sig i det grønne, og kan man og sige, at de ey heller ved saadan Divertissement forglemme de fattige. — Paa Mariæ Besøgelsesdag frequenteres ogsaa denne Kilde, dog ikke saa stærk som St. Hans Aften og Dag.

2. Den saakaldede *Wartous Kilde*, som ligger paa Stadens Grund tæt ved et Lyststæd kaldet *Kildendal*, som grændser til Stranden. Samme Kilde har forhen været meget udi Renommé ligesom *Wangede Kilde*, men nu frequenteres den snart af ingen. Ved den er ogsaa en fattiges Blok, som er til Siuns, naar man passerer Landeveyen derforbi til *Øster Port*; dog samles derudi lidet eller intet alt af forbemeldte Aarsag.

3. En Kilde ved *Fridrichsdal* tæt ved den der-værende Kornmølle. Det haver det kongelige Herskab, som har haft *Fridrichsdal*, meget benyttet sig af og, i Henseende til dets Bonité, ladet Kilden indfatte med en commode Nedgang til at hente Vandet, saa og med et Tag over Kilden, at Regn- og Snevand ikke skulde me-

lere sig med det andet. Det debiteres, at samme Vand skal være mineralsk — —.

4. Tæt udenfor Jægersborg Dyrehauge udi den liden Skov mellem Ermelunds Indheigning og Christiansholm findes ogsaa en Kilde, Ordrups Kilde kaldet, som vælder ud af en Banke, hvor Vældet er indfattet med noget Træværk og vælder med saadan Force, at den efter Gisning udi en Fjærdedel af en Time fuldkommen skyder 3 Tønder Vand fra sig, dog ikke alle-tider med lige Force. Samme Kilde besøges ogsaa af mange Folk om Sommeren, som deromkring udi Skoven divertere sig. Og er Vandet meget klart og godt.

5. Udi Jægersborg Dyrehauge findes ogsaa den bekjendte saakaldede Brinchmanns Kilde, som ligeledes flyder ud af en Banke og med større Force og Overflødighed end næstforrige. At denne Kilde saaledes kaldes, skal have deraf sin Oprindelse, at den kongelige Dandsemester med Tilnavn Brinchmann haver sat den igien i Stand, da den laa øde og Vandet løb, hvor det kunde giennem Jorden og sig dermed melere. — Samme befindes nu saaledes indrettet, at Vandet haver sit klare Løb giennem en udhuggen Sten, hvorover er en anden indsat udi Banken med denne In-scription¹⁾:

Naturen Viiser her hvad Godt den Har i Eye
da Kilden brød sig ud af Hine skiulte Veye.

Kirstine Piil var den som fandt det Kilde Vand. 1583.

som blev ved Brinchman og ved Greve sat i Stand. 1732.

Vandet falder dernæst udi en temmelig stor Komme af Sten, og af denne har den sin Gang under Jorden til den derved liggende Mose. For ved denne Kilde er som udi en Halvmaane en liden Plads indheignet med brede Sten, ungefær en Fod høj fra Jorden, hvorpaa Folk kan sætte sig, og finder man den meste Tid om Sommeren

¹⁾ Kgl. Dansemester Hønrich Brinckmann (se: E. Nystrøm: Offentlige Forlystelser i Frederik den Sjettes Tid, p. 10, hvor Verset er gengivet efter nærv. Indberetning). Nystrøm antager, at den i Verset nævnte Greve er Parykmager Greve, der 1728 boede i Hus med Brinckmann.

Folk der ved Stædet, som fornøye sig ved Vandets Løb og sig deraf betienne, til hvilken Frequence ogsaa den skønne Skov, hvormed denne Kilde, som ligger tæt ved Alléen mellem Fortunen og Klampenborg, er omgivet, meget contribuierer.

Inscriptionen viser ellers, at denne Kilde lenge har været til og før Dyrehaugen blev indrettet, som først skede udi salig og høylovlig Ihukommelse Kong Christian den Femtes Tid, hvilket iblandt andet ogsaa forklarer den Sognepræsten udi Søllerød den 4de Martii 1689 allernaadigst meddelte Bevilling paa at nyde Indkomsterne af Helsing Kirke udi Holbøe Herred til nogen Erstatning for den Afgang udi hans Kalds Indkomster, som hannem ved de Jorder, der til Dyrehaugen var indtagen, var foraarsaget.

6. Udi Siden af den store Banke ved Schotsborg tæt ved Stranden er ogsaa en Kilde, som nyelig er bleven af samme Lyststæds Eyere, Hr. Agent Fabritius¹⁾, meget smuk indrettet og med en liden Indhegning, hvor Folk kan sidde, forsynet; saa er der og omkring nogle Pile plantet. Denne Kilde giver meget godt og klar Vand, dog ikke udi nogen Overflødighed.

7. Imellem Schotsborg og Lyststædet Aggershvide er ogsaa et Kildevæld tæt ved Stranden og den derliggende Helsingørs Landevej. Samme flyder ud af den derværende Banke giennem et Trærør udi en temmelig lang og smal Vandtrug, alt til den Ende, at Vandet derudi til Creaturerne Drikke kan være at opsamle. Og kører siælden nogen Vognmand der forbi, han jo tillige lader sine Heste slukke deres Tørst af dette gode, færske Vand. — Vandet der løber ellers kuns langsom og ikke med nogen synderlig Force.

8. Ved Øverød Bondeby er ogsaa en skøn Kilde og

9. ved Dronninggaard ligesaa, kaldet Dronninggaards Kilde, men

10. ved Torslundemagle er en Kilde, hvis Vand skal være ligesaa god som det bekiendte Roskilde Kildevand.

¹⁾ Senere Etatsraad Just Fabritius, † 7. Mai 1766.

11. Ved Jægersborg tæt ved Alleen er og for nogle Aar siden udi den derværende Banke funden et lidet Kildevæld, som af nogle der indquarterede Husarer meget smuk med Afdeling og Indfatning af Jord og Sten blev indrettet, men nu er næsten forfalden igien. Aarsagen er, at Stædet ikke for Creaturer er indheignet, hvilke da om Efterhøsten nedtræde alting. Vandet er ellers meget klart og godt.

Paa dette Amt findes ikke mange Bækker. De 2de, hvoraf Lille Weile og Stoere Weile Bro have Navnet, ere ikke af nogen Betydenhed. De tage der deres Løb lige til Stranden — —, og fange Bonden af og til nogle Skaller og Giædder derudi.

Moradser ere der nok af paa dette Amt, dog ikke af nogen stor Etendue — —.

Ellers kan blandt de Merkværdigheder, der ere paa dette Amt, ogsaa henregnes det Crucifix, som staar oprettet paa den Banke en Fiærdingvey ungefær hinsides af Roskilde Kro. Om Aarsagen til dets Oprettelse fortælles adskilligt; den almindeligste er denne, at en fornemme Kone skal være kommen paa hendes Reyse ved denne Banke udi Barnsnød og bleven forløst, hvorføre hun til et Taknemmelighedstegn lod oprette dette Crucifix, som kaldes gemenlig Snubbe Kaars. — Vist er det, at til dens Vedligeholdelse ligger lidet Bøndergods fra Arilds Tid af; men ved alt dette skulde man dog falde paa de Tanker, at det med Oprettelsen af dette Crucifix kan have haft udi Begyndelsen lige Beskaffenhed, som det har s'g endnu med slige Ting udi de Lande, hvor den romersk-catholske Religion hersker, da man finder ved Landevveyene nok af saadanne, dog flest andre Opretninger af adskillige Helgen, som gemenlig gierne henhøre til nærmest derved liggende Closter; og regnes for en bedre Lykke med Agergiærningen, timmelig (d. e. passende) Værlig og videre af de der omkring boende, at sligt udi deres Enemærker bliver oprettet, hvortil de giærne contribuere — —, saa at det synes, at et Slags Idolatrie i

saa Maade udøves, hvorifra man ey heller kan sige, at Almuen her er gandske befriet, thi de fleste af dem bilde sig ind, at deres Sæd og Creaturer bedre trives, end om dette Kaars ikke var der. — Exempel haves ved Slagselse, hvor der er saadan et Kaars (d. e. Hellig Anders Kors), som af Bønderne der omkring af samme Overtro vedligeholdes — —.

Iblandt de nyeste Mærkværdigheder kan og henregnes det Slags Bygning, hans høygrevelige Excellence af Danneskjold-Samsøe¹⁾ forgangen Aar har ladet opsætte paa en stor Banke imellem Søllerød og Nærum, et halv Fierdingvey fra Holte. Samme er opsat af lutter Kampesten, tættet imellem med Mos og nogle Stæder med Ler og Kalk, er rund udi Circumference, og denne Kampestensmur [er] neden om et Par Allen tyk, og opad bliver den jo længere, jo smallere. Bygningen er ungefær i alt 10 Allen over Jorden og indvendig indrettet som udi en Grotte. Ovenpaa er den plat som en Altan med Jernrekværk omgiven, hvorifra over Skov, Biærg og Dal haves Udsigt til Stranden. Til at komme paa Altanen er en saakaldet Snekegang udenom samme Bygning anlagt, med Jernrekværk forsynet; og samme Gang skal have givet Aarsag, at Bønderne deromkring, som ikke havde set saadant noget før, have meget forundret sig og skal have gjort sig derover adskillige Reflectioner, da nogle paa Tilspørgende var af den Tanke, at det skulde vel være Mage til den babyloniske Taarn — —, andre derimod turde vel gjøre Væddemaal, at det gieldte det runde Taarn i København; men nu det er færdig, og de nogle Gange have set, at hans høygrevelige Excellence betiener sig deraf som en liden Retraite og for hans Plaisir, kalde de det vel et Lysthus, men synes dog ikke synderlig at være tilfreds dermed, at den paa simple og gammeldags efter deres Mening er bygget.

Dette Amt er ellers prydet med adskillige kongelige Slotte og Lyststæder, saasom

¹⁾ Generaladmiralløjtnant, Greve Fr. Danneskjold-Samsøe, f. 1. November 1703, † 18. Juli 1770, der ejede Søllerødgaard.

1. **Friderichsberg Slot** — — —. Den er af sal. og højlovlig Ihukommelse Kong Friderich den Fiærde opbygt og har saaledes uden al Tvivl faaet sit Navn efter allerhøystbemeldte Konge med Tillæg -berg af den høye Banke, den er bygget paa. Udi ældgammel Tid har lagt paa og ved denne Banke en Bondeby, som kaldtes Soelberg, og da — — Friderich den Fiærde endnu var Cronprintz, havde han et Stykke Vey neden for Banken et Lyststæd, kaldet Princens Gaard, hvor nu adskillige af Hoffet logerer, naar det kongelige Herskab residerer paa dette Slot, hvilket skede nogle Aar om Vinteren, medens Christiansborg Slot stod under Bygning. Igiennem denne Princens Gaard er den almindelige Gang til Slotshaugen, som bestaaer af mangfoldige skønne Gange og Alleer, prydet her og der med skønne Statuer, Vandspring, Parker (d. e. Damme) og Lysthuse. Saa er og ved bemeldte Hauge et skønt Orangerie saa og Menagerie, hvorudi iblandt andre og findes adskillige rare (d. e. sjældne) Dyr og Fugle.

Samme kongelige Lysthauge bliver stærk frekventeret om Sommeren af fornemme og Borgerfolk fra Kiøbenhavn, som derudi med Spadsereren divertere sig. Ved den ene Side af Haugen er et smukt Phasanerie, bestaaende af 4re Afdelinger med fornødne Huse. Indgangen fra Haugen dertil er en stor Stakketport, og midt paa en stor grøn Plads udenfor Afdelingerne er en høj, rund giort Bierg af Jord med en Opgang af henimod en Snes Stentrapper og oven paa med Træer og plat, at ikke allene derpaa mange Mennsker kan faa Rum, men endog at Phasanmesteren fra samme Højde kan observere, hvad som passerer udi alle Afdelinger. Phasanerne ere af adskillige Slags Couleurer saavel hvide som andre Slags og udi stor Mengde der underholdes.

Dette Slot vender ud til bemeldte derved anlagte Have med dets middelste Fløy, hvor for (d. e. foran) Slottet, endnu oven paa Banken, er en bred Gang og ved hver Side af samme en bred Gang ned ad denne høye Banke udi Haugen; men mellem disse 2de Gange, lige for Slottet,

er en Vandfald, bestaaende af adskillige Afdelinger og Vandspring, indtil den platte Grund udi Haugen, meget kunstig, kostbart og plaisant indrettet. Ved hver Side af Slottet er en Dyrehauge med adskillige rare Dyr.

Paa den anden Side af Slottet er denne store Banke, som strækker sig hen til Landeveyen og Bondebyen Waldbye, indheignet, bestaaende af en Plantage af adskillige Træer og er nu næsten ikke anderledes end som en Skov at anse — — —.

Ellers kan og henregnes til bemeldte Slottes Herlighed og kongelige Fornøjelse det der i Nærværelsen værende Falconerie, som er meget berømmelig. Thi om end, formedest Søen er saa nær, ikke saadanne vidtløftige Jagter med Falkene kunne anstilles og foretages som andenstæds — —, ere der dog saadan afrettede Falcker derimellem. — — —. Hans kongelige Majestæt lader fange udi Island og andre Stæder aarligen en stor Del af disse rare, hvide og andre Falke, hvormed ikke allene først og fremmest deres eget Falconerie vorder recruteret, men endog Keyseren og andre høye Potentater en Del skienkes, da de ingenstæds bedre end derifra kan faaes. Slig kongelige Present er og til nogen Slags Fordel for de høye kongelige og andre Jagtbetiente, hvilke gemenlig gierne derimod vorde regalerede af en saadan Potentat enten med et eller andet.

Det er ellers om Sommeren ved dette Slot og denne der nedenfor liggende Landsbye meget plaisant, da det er næsten omgivet udi en stor Etendue med lutter Græsmarker, af hvilke Høet leveres til den kongelige Morstald og Livgarde til Hest, saasom disse Marker ikke mere som i forrige Tider bruges til Avling ved Københavns Ladegaard, som nu er en Fabrique, henhørende til Krigshospitalet, hvor en stor Mengde fattige, gamle, aftakkede Krigsfolk underholdes ved tillige at arbejde ved de derværende Lærreds- og andre Fabriquer, hvad de kunne afstædkomme.

Ved dette Slot kan eyheller forbigaaes at anføre noget om den Kirke, som for nogle Aar siden er bleven bygget

lidet fra Princens Gaard for Friderichsberg Byes Indvaanere og dem paa Vester Broe, thi en saadan Landsbyekirke findes ingenstæds udi hele Danmark. Den er ottekantet, haver en liden Taarn udi Midtningen med et Urværk forsynet, hvilket for et Par Aarstid siden blev dertil skiænket uden endnu at vide af hvem. — Prædikestolen er indrettet over Alteret. Dens Præstegaard, Degneboelig og Skoelehus er tæt derved beliggende og ligeledes smuk bygget og indrettet. I det øvrige lader Eonden dog, som han havde noget paa denne Landsbyekirke at udsætte, fordi der ikke findes derved det saakaldede Vaabenhus — —.¹⁾

2. Jægersborg Slot. Dette Slot er beliggende udi Gientofte Sogn — —. Samme Stæd har i gamle Dage været en Herregaard, som kaldtes Ibsstrup, men af sal. og høylovlig Ihukommelse Kong Christian den Femte opbyggt²⁾ og kaldet Jægersborg, hvor den kongelige Jagt fra den Tid af har haft sit Blivestæd, saavel den Parforce- som anden Jagt, og dertil hørende Betientere. — Slottet bestaar af en Længde, bygget paa en liden Banke i Hjørnet af den forhen ommeldte Hundesø og paa de øvrige 2de Sider med en Grav indheignet, hvorover er en Bro til Slottet. Den har forhen bestaaet af 3de Etager og saaledes været indrettet, at det kongelige Herskab derpaa udi Jagttiden haver resideret, men for nogle Aar siden er den øverste Etage aftagen. Det er med et Taarn midt paa forsynet, og siges, at dens Fløy, som bestaar af en Hiort, hvorpaa rider en Jæger, blæ-

¹⁾ Udeladt er en almindelig Omtale af Vaabenhuse, der ifølge Forfatterens Mening ofte misbruges under Gudstjenesten til Mødested for snakkesalige, hvorfor et Vers »skal staa over Kirkedøren udi Hee Kirke udi Jylland inde udi Vaabenhuset, hvor nogle Skader skal findes paa den kalkede Væg afmalede, hvilket Vers lyder saaledes:

Som Skaden kiændes af sin Squadder,
saa Qvindfolk og af deres Sladder,
Skaden høres Vinter, Sommer,
Qvindfolk og hvorhen det kommer.«

²⁾ Jagtslotet var som bekendt opført af Christian IV; men Christian V gav det Navnet Jægersborg.